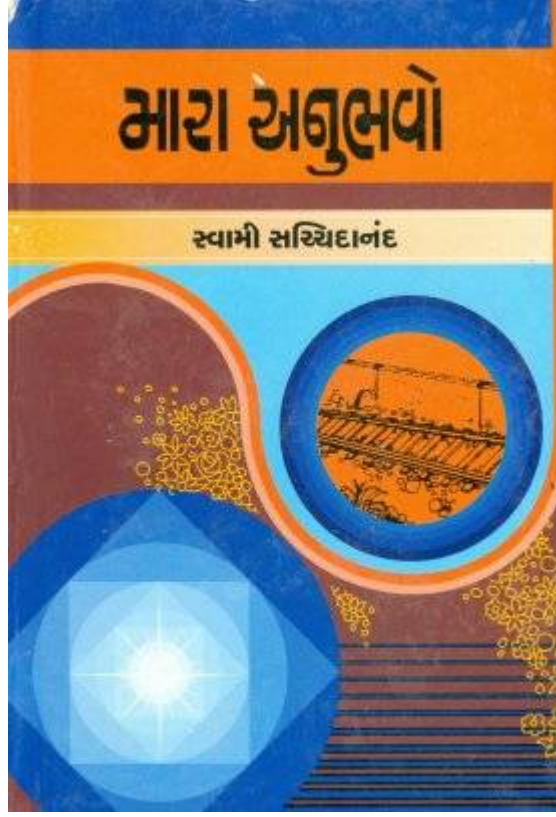

એકાકી રહેવું

— સ્વામી સચ્ચિદાનંદજી (દંતાલીવાળા)

પહેલાં મેં કોઈ સ્થળે જણાવ્યું છે કે જીવન ભલે વાસ્તવિકતાથી ઉંચું કે નીચું થઈ જાય; પણ સમય જતાં અંતે તો વાસ્તવિકતાને સ્વીકારી લેતું હોય છે. પ્રશ્ન માત્ર સમયનો જ હોય છે. મેં આહાર સંબંધે અનેક પ્રયોગો કરીને શરીર વધુ દુર્બળ તથા આહારની નીશ્ચીત વાનગીઓ માટે લાચાર બનાવી દીધું હતું. બહુ સમય પછી ખ્યાલ આવ્યો કે આ બરાબર નથી.

મેં પ્રયોગો છોડીને શક્ય તે જે કાંઈ પથ્ય તથા શાસ્ત્રોનુમોદીત હોય તે બધું જ ખાવા માંડ્યું. મેં જોયું કે તેથી સ્વાસ્થ્ય વધુ સારું રહે છે તથા રોગપ્રતીકારક્ષમતા પણ વધે છે. મસાલાનો પ્રયોગ પણ માપસરનો કરવા માંડ્યો. હળદર, જીરું, રાઈ, મેથી, ધાણાં, મરચાં વગેરે મસાલા, જો માપસરના હોય તો નુકસાન નહીં; પણ ફાયદો કરે છે. પશ્ચીમની નકલ કરીને આપણે મસાલાઓ હાનીકારક માનવાની ભુલ કરીએ છીએ. પશ્ચીમમાં આ મસાલા પ્રાપ્ત જ નથી, એટલે પેઢી દર પેઢી તેઓ જે રીતનો આહાર લે છે, એમાં આ મસાલાઓ તેમને કદાચ અનુકુળ ન આવે; પણ આપણા માટે તો ઉપયોગી છે!

આજે હું આહાર બાબતમાં તમામ શાકાહારી વસ્તુઓ ખાઉં છું. મને તેથી લાભ જ થયો છે. આહાર સંબંધી કડક અને કઠોર નીયમો પાળનારા ભાઈઓને આટલું કહેવાનું કે, પોતાના શરીરને અનુકુળ હોય તેવી પ્રત્યેક વસ્તુને લેતા રહેવાથી સંતુલીત આહાર મળી રહે છે. એક જ પ્રકારનો આહાર લેવાથી, જોઈએ તેટલાં અને તેવાં તત્ત્વો મળતાં નથી. બીજું, આંતરડાં એવી રીતનાં ટેવાઈ જવાથી આહારમાં જરાક ફેરફાર થાય કે તરત જ શરીર બગડે છે.

મારે આશ્રમ બનાવવો ન હતો, જીવનભર વીરક્ત રહીને ગામેગામ ભ્રમણ કરીને જીવન પુરું કરવું હતું. યાત્રામાંથી થયેલા મરડાએ અને તે પછી લોકોની પ્રતીક્રિયાએ, માથું ઢાંકવા જેટલી કુટીયા બનાવવા ઈચ્છા પ્રગટાવી. પુસ્તકોનો મોહ તેમાં ઉમેરાયો એટલે કુટીયા બનાવવાની ઈચ્છા વધી. જે સાધુઓને પોતાની કુટીયા અથવા આશ્રમ નથી હતો, તેઓ અંતે કોઈ ને કોઈ આશ્રમમાં રહે છે. આવી રીતે બીજાના આધીન થઈને રહેવાનું, સ્વમાની સાધુઓને ગમતું નથી. વળી, આવું રહેવું જીવનભરની ખાતરી વીનાનું અનીશ્ચીત હોવાથી ચીંતા, ભય પણ રહે છે. સ્વતંત્ર વીચારકોને તો આવું પરાધીન જીવન પોષાય જ નહીં. આવી સ્થિતિમાં જીવનની વાસ્તવિકતાએ, જે મારે નહોતું કરવું, તે જ કરવા તરફ દોર્યો. મને થયું કે એકાદ નાની કુટીયા બનાવી હોય તો લોકોની લાચારી ભોગવવી ન પડે.

મારું ધ્યાન બે જગ્યાએ હતું. એક તો વૃંદાવન અને બીજું નર્મદાકીનારે. વૃંદાવનમાં શ્રીકૃષ્ણનું આકર્ષણ હતું, તો નર્મદાકીનારે નર્મદાજીનું આકર્ષણ હતું.

પ્રથમ હું વૃંદાવન ગયો. થોડા દીવસ રહ્યો તથા આશ્રમ માટે યોગ્ય સ્થળ વગેરેની તપાસ કરવા લાગ્યો. 1955માં હું આ જ વૃંદાવનમાં રહીને લઘુકૌમુદી ભણ્યો હતો. આજે તેર વર્ષ વીતી ગયાં હતાં! તેર વર્ષમાં વૃંદાવન ઘણું બદલાઈ ગયું હતું. પરમહંસ આશ્રમ પણ બદલાઈ ગયો હતો. મેં જોયું કે, પહેલાં કરતાં વૃંદાવનમાં ગુંડાગીરી વધી છે. યાત્રાળુઓ તો આવી ને જાય, એટલે તેમને વાસ્તવીકતાનો ખ્યાલ ન આવે. પણ આ તીર્થો ગુંડાગીરીથી પણ ખદખદતાં હોય છે. ઘણા મઠો તથા આશ્રમો હોવાથી સાધુઓની પારસ્પરીક ઈર્ષાવૃત્તિ પણ ખરી. થોડા જ દીવસમાં મેં નક્કી કર્યું કે અહીં આશ્રમ કરવા જેવો નથી. હું ગુજરાત પાછો ફરવાની તૈયારીમાં હતો, તેવામાં એક શૃંગારરસવાળા મહાત્મા મળી ગયા. તેઓ વૃંદાવનમાં કોઈ વક્તાને લેવા આવ્યા હતા. તે વક્તા તો મળી ન શક્યા. ફીરોજાબાદ (યુ.પી.)માં એક ભવ્ય કાર્યક્રમ ચાલતો હતો, ત્યાં પ્રવક્તાઓની જરૂર હતી. મારે અને તેમને પરીચય ન હોવા છતાં; ‘ખાલી જવું, તેના કરતાં ચાલોને, આ સાધુને જ લઈ જાઉં. કીર્તનબીર્તન તો કરશે!’ તેમ સમજીને મને ફીરોજાબાદ આવવા તેમણે આમંત્રણ આપ્યું. વૃંદાવન સંબંધી કાર્ય પતી જવાથી હું નવરો જ હતો. મેં ફીરોજાબાદ જવાની હા પાડી. અમે સાથે જ કારમાં રવાના થયા. ફીરોજાબાદ કાયની બંગડીઓની ફેક્ટરીઓનું ઔદ્યોગિક નગર છે. અહીંનો – ખાસ કરીને વૈશ્ય સમાજ – સપ્તાહો વગેરેમાં સારો રસ લઈને પ્રવચનો ગોઠવતો રહ્યો છે. પેલા સંત એક-બે મહીનાથી કથા કરતા હતા, તેમનો પ્રભાવ પણ સારો હતો. માત્ર તેમની શૃંગારવૃત્તિથી કેટલાક વૃદ્ધોને અણગમો હતો.

અમે ફીરોજાબાદ પહોંચ્યા. બીજા જ દીવસથી સવારના સમયે પ્રાર્થના પછી, મારું પ્રવચન શરુ થયું. એક બીજા મહાત્મા પણ હતા. જેમને ‘મહંતજી’ કહીને લોકો બોલાવતા. મારો પરીચય ન હોવાથી મારી સાથે બન્ને મહાત્મા જુનીયર જેવો વ્યવહાર કરે તે સ્વાભાવીક હતું. પ્રવચનોની પરીપાટી એવી હોય છે કે જુનીયરોનાં પ્રવચનો પ્રથમ થાય, સીનીયરોનાં પાછળ થાય. સર્વપ્રથમ

મારું પ્રવચન થયું, થોડો જ સમય આપ્યો હોવા છતાં; લોકો પર સારી અસર પડી. પેલા મારી પાછળ બોલનારા મહંતજીએ તેની નોંધ લીધી. બીજા અને ત્રીજા દીવસે પ્રજા મારા તરફ આકર્ષાવા લાગી. મહંતજી ઉપર દબાણ કરીને મારો સમય વધારાવ્યો. પ્રજાનું પરીવર્તન મહંતજીને ન ગમ્યું, તેઓ નીયમીત રીતે મારું ખંડન કરવા લાગ્યા. એક જ મંચ ઉપરથી, પ્રથમ વક્તાનું, પાછળના વક્તા ખંડન કરે, તે ઉત્તમ લક્ષણ તો ન જ કહેવાય. તેમની ખંડનવૃત્તિથી તેઓ લોકોમાં વધુ અળખામણ થવા લાગ્યા. દસ-બાર દીવસ થયા હશે, લોકો મહંતજી તરફથી મોંઢું ફેરવી ચુક્યા હતા. મને આ ગમતું નહીં. પણ મહંતજી પોતે જ સદ્ભાવની જગ્યાએ કુભાવ પ્રસરાવી રહ્યા હતા. જો કે આટલા દીવસમાં તેમને ખ્યાલ આવી ગયો હતો કે, આ નવા સાધુ તરફ લોકો આકર્ષાયા છે તે સકારણ છે, નીષ્કારણ નથી.

– હવે એવું થયું કે લોકોએ મહંતજીનું પ્રવચન પહેલાં અને મારું પ્રવચન પાછળ ગોઠવ્યું જેથી હું પુરતો સમય લઈ શકું. અંતે મહંતજીએ બોલવાનું જ બંધ કરી દીધું. લોકો પણ એવું જ ચાહતા હતા. સાધુ વક્તાઓમાં પણ સ્પર્ધા તથા રાગદ્વેષ ઓછાં નથી હોતાં! મારી મુશ્કેલી બીજી પણ હતી. મારો આહાર તદ્દન સાદો (મગની દાળ અને રોટલી) અને દક્ષીણાનું નામ નહીં. લોકો મારા આ આચારથી પણ પ્રભાવીત થતા. મહંતજી તથા બીજા મહાત્માઓને નવાં નવાં મીષ્ટાન્ન વગેરે ભાવે. જમાડનારને સ્વયં કહે કે, આ વસ્તુ બનાવજો. મારા આહારે લોકોને તુલના કરતા કરી દીધા. આ કારણે પણ લોકો મારા તરફ વળવા લાગ્યા. હું જાણતો હતો કે મારા આવવાથી પ્રથમના સાધુઓમાં ઓટ આવી રહી છે, પણ તેમાં હું શું કરું? તેમના જેવો હું થઈ શકું તેમ ન હતો. મારા પુજ્ય ગુરુદેવે મને કહેલું કે, ‘એકલો રહેજે, ને ટોળામાં રહીશ તો અશાન્તી થશે, ખટપટો થશે.’ અહીં મને તેનો અનુભવ થવા લાગ્યો.

ધીરે ધીરે સાધુઓ વધવા લાગ્યા. હૃષીકેશ-હરદ્વારથી મોટા મોટા સંતો પધાર્યા. ખુબ ધામધુમથી કાર્યક્રમ ચાલવા લાગ્યો. રાત્રે પણ પ્રવચનો થાય. હિન્દીમાં બોલવાનો મને અભ્યાસ હતો, એટલે કામ ચાલતું. હજારો માણસોની સભા ભરાયેલી હોય. લોકોની ચીઢીઓ ઉપર ચીઢીઓ

આવે : ‘સ્વામી સચ્ચિદાનંદકો સમય દેં, હમ ઉનકો સુનને આયેં હૈં.’ આયોજક ગભરાય, મને પણ ચીંતા થાય. આ બીજા મહાત્માઓને કેવું લાગતું હશે? સવારે તો એક હું અને એક હૃષીકેશના વૃદ્ધ જ્ઞાની મહાત્મા, બે જ પ્રવચન કરીએ. રાત્રે બીજા વારાફરતી એક-બે જણા બોલે; પણ સૌથી છેલ્લે મારું પ્રવચન હોય. મારું નામ બોલાતાં લોકો તાળીઓ વગાડે. પેલા મોટા મહાત્મા બહુ જ ભલા હતા. તે પોતે જ જાણી કરીને, પોતાનાં પ્રવચન ટુંકાવી દે અને મારી પાસે માઈક ગોઠવી દે. તેમની મારા ઉપર મીઠી દૃષ્ટી રહે, પણ મહંતજી તથા બીજા કેટલાકને મારા પ્રત્યે અણગમો રહે. લગભગ એક મહીના સુધી આ કાર્યક્રમ ખુબ જાહોજલાલીથી ચાલ્યો.

છેવટમાં મહંતજીના ભાવ બદલાયા. એક વાર અમે જમવા બેઠેલા. તેઓ મારી પાસે આવ્યા અને કહે કે, ‘તમારો ઍઠવાડ મને પ્રસાદમાં આપો. સૌનાં દેખતાં મારે ખાવો છે. મેં તમારા પ્રત્યે બહુ ઈર્ષા-દ્વેષ કર્યા છે. મને ક્ષમા કરજો. મને ક્ષમા કરજો.’ તેમના આવા વલણથી હું ગદ્ગદીત થઈ ગયો. મેં કહ્યું કે, ‘તમે મોટા ભાઈ છો, હું તો તમારો નાનો ભાઈ છું. બસ આપની તો અમીદૃષ્ટી જ જોઈએ.’ પણ તે માન્યા નહીં. તે તો મારો ઍઠવાડ લેવા તત્પર હતા. હું આપવા તૈયાર ન હતો. એવામાં મારા કોળીયામાંથી બટાકાનું એક પતીકું છટક્યું અને દુર જઈ પડ્યું. મહંતજીએ ઝટ દઈને ઝપાટો લગાવ્યો અને તેને પોતાના મોઢામાં મુકી દીધું. મને ગ્લાની થઈ, પણ મહંતજી બદલાઈ ગયા હતા.

ત્યારે સસ્તાનો જમાનો હતો. સૌની વીદાય થઈ. શેઠીયાઓ સૌ પ્રથમ સૌથી મોટી રકમ લઈને મારી પાસે વીદાય ભેટ આપવા આવ્યા. મેં તેમને સમજાવીને સૌ સાધુ-સંતોને પ્રથમ આપવા સમજાવ્યા. હું સૌની પાછળ વધશે તો લઈશ; નહીં તો ચાલશે. સાધુઓને યથાયોગ્ય વીદાય અપાઈ; પણ ઘણાનો કચવાટ તેમના ચહેરા પર જોઈ શકાતો હતો. કેટલાક કાંઈક પરસ્પરમાં બડબડ કરતા હતા. છેલ્લે મારી પાસે સૌથી મોટી રકમ લઈને આવ્યા. મેં કહ્યું કે, ‘મારી રકમ આ સાધુ-સંતોમાં વહેંચી દો. હું તો મારા જ કામે વૃંદાવન આવ્યો હતો.’ શેઠીયાઓની ના-ના હોવા છતાં; મેં મારી ભેટ વહેંચી દીધી. આ બધાનું પરીણામ એ આવ્યું કે સૌ મારા પત્યે અત્યંત આકર્ષીત થઈ ગયા. મેં

કાંઈ જ લીધું નથી, તેવું જાણતાં જ લોકોનો ધસારો વધ્યો. સૌ પોતપોતાની શક્તી પ્રમાણે આગ્રહ કરી કરીને મારી આગળ પૈસા મુકવા લાગ્યા. મારા આશ્ચર્ય વચ્ચે મારી વીદાય ભેટ-કરતાં ત્રણ ગણી રકમ મારી પાસે આવી. ગઈ.

કોઈએ ઠીક જ કહ્યું છે કે : ‘માગે સો ભાગે, ત્યાગે સો આગે.’ સૌ વીખરાયા. હું પણ વીદાય થયો; પણ ત્યારથી મેં નક્કી કર્યું કે જ્યાં ઘણા વક્તાઓ તથા સાધુ-સંતો ભેગા થતા હોય, ત્યાં જવું નહીં. પરસ્પરની ઈર્ષ્યા અને દ્વેષબુદ્ધિથી દુર રહેવા ‘એકાકી રહેવું જરૂરી’ લાગે છે. આ નીયમથી મને ઘણો લાભ થયો.

– સ્વામી સચ્ચિદાનંદજી

(‘મારા અનુભવો’માંથી સાભાર, પ્રાપ્તીસ્થાન : ‘ગુજર સાહિત્ય ભવન’, રતનપોળનાકા સામે, ગાંધીમાર્ગ, અમદાવાદ-300001)

આ લેખ ભાઈ જિજ્ઞેશ અધ્યારુના પ્રસિદ્ધ બ્લૉગ ‘અક્ષરનાદ’

<http://www.aksharnaad.com/> માં પ્રકાશિત થયો છે. તેમણે મને તે લેખ મોકલ્યો તે

બદલ ભાઈ જિજ્ઞેશનો ખુબ ખુબ આભાર.. ..ઉ.મ..

@@@@@

‘સન્ડે ઈ.મહેફીલ’ - વર્ષ : સોળમું - અંક : 458- August 02, 2020

‘ઉંઝાજોડણી’માં અક્ષરાંકન ઉત્તમ ગજ્જર – uttamgajjar@gmail.com

@@@@@

Download Earlier SeMs :

<https://www.gujaratilexicon.com/gujarati-literature-ebooks/sundayemahefil/>

@@@@@

Have you ever visited : <http://www.gujaratilexicon.com> ?

More than 3,91,15,000 Gujarati Language lovers have visited
<http://www.gujaratilexicon.com>

More than 1,72,42,000 have visited Digital Bhagwadgomandal
<http://www.bhagwadgomandal.com>

More than 11,24,000 have visited Lokkosh
<http://lokkosh.gujaratilexicon.com>

More than 13,46,000 have visited Global-Gujaratilexicon
<http://global.gujaratilexicon.com>

@@@@@

ગુજરાતી ભાષાની આવી, સર્જાયેલી અને સર્જાતી, પ્રશીષ્ટ-જીવનપોષક કૃતીઓ વાંચવાનો શોખ અને અવકાશ હોય તો, તમારું પુરું નામ, આઈડી, સરનામું, કોન્ટેક્ટ નંબર.. વગેરે માહિતી લખી અમને ઈ.મેલ લખજો..

તમને પણ અમારી આ 'સન્ડે ઈ.મહેફીલ', દર પંદર દીવસે એક મેલ સાથે આમ, પીડીએફરુપે મળતી રહેશે..

—ઉત્તમ ગજ્જર - uttamgajjar@gmail.com અને

—મૈત્રી શાહ - maitri@gujaratilexicon.com

@@@@@